

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע  
ע"פ הגליגות של נחמה ליבוביץ

וישלח (תשל"א)

ל"ד, מעשה דינה

כבר העירונו בעלון לפרשת וירא שנת תשי"ז, שיש דעה רווחת, בפרט בין אותם צעירים (ולא צעירים) שאינם בקיאים בדברי חז"ל ובדברי פרשנים, כאילו כל המסופר בתורה על מעשי אבותינו מוצא לו הצדקה בדברי רבותינו, כאילו לעולם רבותינו מלמדים סניגוריה על כל מה שנעשה ע"י אבותינו ונושאים להם פנים, גם אם שורת הדין דורשת להאשימם. ולא היא. גם חז"ל וגם פרשני ימי הביניים מדקדקים עמם כחום השערה, ואפילו מוצאים פגמים במעשיהם במקום שאנו אולי היינו נוטים להצדיקם.

(המעוניין בכך ימצא דוגמאות לכך :

בגליון לך לך תש"ח שאלה ה

לך לך תש"י

וארא תש"ו שאלה ג

וארא תש"א שאלה ב

שמיני תש"א שאלה ב

דברים תש"ד שאלה ה2

ויצא תש"ד

.)

במעשה שמעון ולוי יש ביחוד להזהר מפני הערכה חד-צדדית ואמוציונלית; יותר מדי מעלה למוד ספור זה אסוציאציות קרובות מאד, וכבר דשו רבים בהשוואות בינם לבינינו והוציאו מסקנות בשטחיות ובפזיזות כאוות נפשם.

יש להתחיל שער זה העוסק בעיקר בהערכת המעשה בהבנת דברי יעקב ובהערכתו הוא את מעשה בניו. ויש להשוות בין בקורתו הנתנת בפרשתנו - מיד אחרי המעשה ובהיותו סמוך למקום המעשה, ובין בקרתו הניתנת עשרות שנים אחר כך ובשבתו הרחק ממקום המעשה ובהיותו בטוח מכל סכנה מצד אנשי כנען. אולי יש להדגיש שאין דברי בקרתו של יעקב מוכרחים להזדהות דוק עם דעת התורה. מעתה יש לעבור לדברי הרמב"ן (ושוב בשני המקומות, במקומנו ובפרשת ויחי) השוללים בכל התקיפות את מעשה שמעון ולוי.

דברי הרמב"ם המצוטטים ע"י הרמב"ן אשר כנגדם הוא מתפלמס לקוחים מתוך הלכות מלכים פרק ט' הלכה א', וראוי למורה לעיין בהם ובפרושם; ויש להבינם את השומעים ע"י דוגמא בויכוח על "התערבות" ו"אי התערבות" שהתנהל בזמן מלחמת העולם השנייה; המותר לצבור - אשר הכח והיכולת בידו למחות - להרשות למחוז, לעיר, לפלך, לחברה אנושית, העוברים על שבע מצוות בני נח, לעשות מעשיהם ולעמוד מנגד, מפני שאין זה מעניינו להתערב בחייהם הפנימיים, או מצוה היא למחות ואם אין ברירה, גם למחות בכח הזרוע? בקורת הרמב"ן, לדברי הרמב"ם, אינה מכוונת לחקר הפרינציפ של חובת ההתערבות אלא למעשה המיוחד של שמעון ולוי:

"שרצו להנצק מהם בחרב נוקמת, כי היה דמם חשוב להם כמים..."

דברי אבן כספי - אחד מוזר ומקורי, עוקצני ואירוני, חריף ולעתים עקמומי, בין מפרשיו - מענינים מבחינת רצונו להוכיח שמעשה שכס כבר נחשב לתועבה בעיני האנושות כולה והיה פגיעה קשה בדיניהם, במוסרם של אומות העולם כולם. וכדאי לצרף לשאלה 2 את שאלה ג.

כדאי להראות ללומדים שלא היה הבקור של שכס וחמור בבית יעקב וההצעה שהציעו מוכיח על רצון כן לתקן המעוות ולבוא בברית אמת עם יעקב (לשאלה ב2). כדאי להשוות את דברי חמור ליעקב ובניו ואת אותה ההצעה כפי שהוא חוזר עליה לבני עירו:

| דברי חמור אל בני עירו                                                               | דברי חמור אל יעקב ובני ביתו                               |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| כ"ב(2) את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם.                                  | ט(1) והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם.   |
| כ"א(1) האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ והארץ הנה רחבת ידיים לפניכם ויסחרו אותה | י(2) ואתנו תשבו, והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרו בה והאחזו בה |
| כ"ג(3) מקנהם וקנינם וכל בהמתם הלא לנו הם.                                           |                                                           |

(עלון הדרכה וישלח)

ובמיוחד יש להבליט בוסף על השבוי בסדר הענינים והבהרת כל חסר וכל יתיר את ההוספה בסוף דבריו לאנשי עירו המגלה את כוונתו האמתית. אך יחד עם זה יש להדגיש שהרמב"ן - למרות ראותו כל זה - לא חזר בו ממשפטו הקשה על מעשה שמעון ולוי, ואולי יתכן שיטען מישהו מן הלומדים שהתורה עצמה מחווה דעתה על המעשה ומצדיקה אותו, ע"י מה שהיא מספרת לנו לאחר המעשה:

ל"ה ה, ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם  
ולא רדפו אחרי בני יעקב

ולזה יש לומר: עמדנו כבר לא אחת בעיוננו על כך, שהתורה מדגישה וחוזרת ומדגישה שאין הנס, האות - הוכחה לאמת. גם החרטומים הצליחו בלהטיהם, גם נביא השקר (דברים י"ג) עלול לעשות אותות ומופתים בשמים ובארץ "ובא האות והמופת", גם רואים אנו יום ויום ומשך כל ההסטוריה האנושית כי יד השקר רוממה - ואין מזה כל ראיה, ולא נוכל ללמוד כאן מן הפחד בפני החרב אשר נפל על העמים אשר רק על חרבם יחיו ולעתים רק לשון זו מובנת להם - על צדקת המעשה, וכי טוב הוא בעיני האלוקים, כי - כמאמר בן דורנו - אין בין שמותיו הרבים והשונים של הקב"ה המעידים על מידותיו, גם השם "הצלחה".

נחמה ליבוביץ .